

Miera nebezpečenstva ako kritérium prísnosti deliktnej zodpovednosti¹

Extent of Risk as Criterion of Strictness of Tort Liability

Marianna Novotná

Abstract: *The magnitude of a risk determined by the amount and seriousness of the expected loss and the probability that a loss will occur are one (but not the only one) of the criteria taken into account when determining the strictness of civil liability, not only in the sense of “traditional” dichotomy distinction between fault-based liability and liability not based on fault, but also within the framework of a continuum of strictness of liability diffusing from pure subjective negligence liability to absolute liability without any possibility of liberation through specific regulative measures and mechanisms.*

Key Words: *Tort Law; Danger; Risk; Strict Liability; Liability Based on Fault; Criteria of Strictness of Liability; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Rozsah očakávanej ujmy, ktorá hrozí, a miera pravdepodobnosti vzniku ujmy sú jedným (nie však jediným) z kritérií, na základe ktorých dochádza k normatívnemu vymedzeniu prísnosti zodpovednosti za spôsobenú škodu, a to nielen v zmysle „tradičného“ rozlišovania dichotómie zodpovednosti založenej na zavinení a zodpovednosti nezaloženej na zavinení, ale i v rámci plynulého procesu „sprísňovania“ zodpovednosti – od čistej formy subjektívnej zodpovednosti po objektívnu zodpovednosť bez možnosti liberácie pomocou špecifických regulatívnych prostriedkov a mechanizmov.*

Kľúčové slová: *Deliktne právo; nebezpečenstvo; riziko; prísna zodpovednosť; zodpovednosť založená na zavinení; kritériá prísnosti zodpovednosti; Slovenská republika.*

¹ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 s názvom „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

Úvodné poznámky

Nebezpečenstvo vzniku nepriaznivých dôsledkov je nevyhnutnou súčasťou tak života spoločnosti ako celku, ako i súčasťou životnej cesty každého jednotlivca, pričom je zároveň v menšej alebo väčšej miere vlastným a typickým znakom mnohých činností či javov. Spoločnosť či jednotlivci sú konfrontovaní s nebezpečenstvom prírodných katastrof, nebezpečenstvom prevádzky jadrových elektrární alebo iných nebezpečných prevádzok, nebezpečenstvom leteckých alebo iných dopravných nešťastí a mnohých iných oblastí, v ktorých hrá nebezpečenstvo vzniku ujmy, či už na hodnotách ako sú život alebo zdravie alebo na hodnotách ekonomických, dôležitú úlohu.²

Spoločensky sú uvedené nebezpečenstvá konštruované ako riziká,³ pričom v závislosti od preferencií (tendencií) danej spoločnosti sú niektoré nebezpečenstvá z hľadiska miery preventívneho pôsobenia a regulácie následkov uprednostňované, zatiaľ čo iným nie je kladený taký význam.

Riziko ako spoločenský fenomén je skúmané z tak odlišných pohľadov, ako sú matematická pravdepodobnosť jeho výskytu či hľadiská prírodných vied, ekonomiky, sociológie, psychológie i filozofie. Významný dosah má teória rizika i v práve, kde má vplyv nielen v rámci preventívneho pôsobenia, ale i v oblasti deliktneho práva vo vzťahu k nastaveniu

² Bližšie pozri ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013, s. 1. ISBN 978-94-007-5454-6.

³ Existencia rizika prináša so sebou mnoho otázok: komu možno pričítať vznik rizika, koho možno viniť (v zmysle morálnom) za riziko, kto je povinný poskytnúť náhradu škody, ktorá vznikla materializáciou rizika, a iné. Uvedené otázky následne odkazujú na rôzne formy zodpovednosti v jej najširšom ponímaní: zodpovednosť ako príčina, kedy je napríklad zemetrasenie „zodpovedné“ za úmrtie osôb, zodpovednosť ako úloha, kedy vodič vlaku zodpovedá za riadenie vlaku, zodpovednosť ako právomoc, kedy niekto zodpovedá za projekt, zodpovednosť ako schopnosť, ktorá predpokladá schopnosť reflektovať následky vlastných konaní, formovať zámer, úmysel vybrať si konanie a podľa neho konať, zodpovednosť ako (morálny) záväzok, zodpovednosť ako pričítateľnosť spočívajúca v povinnosti zodpovedať za to, čo niekto vykonal alebo čo sa stalo, zodpovednosť v zmysle zavinenia, kedy možno napríklad niekomu klásť dopravnú nehodu za vinu, rovnako ako zodpovednosť v zmysle povinnosti poskytnutia náhrady škody, ktorá vznikla realizáciou rizika. Bližšie pozri VINCENT, N. A., I. van de POEL a J. van den HOVEN, eds. *Moral Responsibility: Beyond Free Will and Determinism*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer, 2011, s. 39. ISBN 978-94-007-1877-7. Je zrejmé, že medzi týmito jednotlivými formami zodpovednosti v ich širokom ponímaní existuje určitá forma interakcie a vzájomného prelínania sa, pričom súčasťou jednej zložky môže byť viacero iných zložiek.

zodpovednostných mechanizmov tak, aby riziko určitej činnosti alebo stavu bolo zohľadnené v rámci vybalansovania záujmov škodcu a poškodeného, či už v širšom rámci samotného rozhodnutia kto bude dané riziko, z ktorého sa realizovala určitá ujma, znášať⁴ alebo v užšom rámci rozhodnutia, v akej miere prísnosti bude dotýčnemu zodpovednosť uložená. Príspevok sa zaoberá druhou z nastolených otázok, identifikujúc zároveň prostriedky, ktorými normatívny systém danú mieru prísnosti reguluje.

Teória rizika pracuje s dvoma východiskovými koncepciami rizika, z ktorých prvá, technická koncepcia predpokladá (prinajmenšom implicitne), že jediným relevantným aspektom rizika sú závažnosť určitých neželaných následkov a pravdepodobnosť vzniku takýchto následkov.⁵ Na rozdiel od teórie, označovanej ako kontextuálna koncepcia, nie je technická koncepcia závislá na iných pridružených aspektoch, akými sú napríklad osoba pôvodcu rizika alebo otázka, či má riziko charakter prírodného nebezpečenstva alebo nebezpečenstva vytvoreného človekom (*man-made risk*); nezohľadňuje ani ponímanie a chápanie rizika laikmi a podobne, ale do úvahy berie výlučne možnosť vzniku a závažnosť nepriaznivých následkov.⁶

Uvedené, samozrejme, vedie v kontexte spracovania fenoménu rizika z pohľadu práva k otázke, ktorú z uvedených koncepcií berie (mal by brať) právny poriadok pri posudzovaní miery rizika do úvahy, keďže na jednej strane sa práve technická koncepcia rizika považuje za objektívne správnu a laici by mali túto „expertnú“ koncepciu prijať, na druhej strane však možno súvislostné elementy reprezentované laikmi považovať za relevantné pre akceptovateľnosť rizika a rizikový manažment, pričom

⁴ Nápomocnými v tomto ohľade sú teória ovládania rizika, podľa ktorej by nepriaznivé následky mali byť objektívne pričítané tomu, kto je vzhľadom na fakt, že riziko pochádza z jeho sféry pôsobnosti, spôsobilý ho ovládať a kontrolovať, ako i teória čerpania úžitkov z rizika, podľa ktorej má byť uložená zodpovednosť za nepriaznivé následky z rizika rezultujúce tomu, kto z rizika vyššou mierou profituje. Bližšie pozri SCHÄFER, H.-B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1986, s. 152. ISBN 3-540-16840-0.

⁵ Uvedená koncepcia sama osebe obsahuje určitý normatívny element, pretože odkazuje na „neželané“ následky (alebo udalosti). Bližšie pozri ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013, s. 111. ISBN 978-94-007-5454-6.

⁶ Bližšie pozri THOMPSON, P. B. a W. DEAN. *Competing Conceptions of Risk. Risk: Health, Safety & Environment* [online]. 1996, vol. 7, no. 4, s. 361-384 [cit. 2017-05-29]. ISSN 1073-8673. Dostupné na: <http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=risk>.

v uvedenom zmysle je kontextuálna koncepcia rizika „bohatšia“ a, všeobecne ponímané, adekvátnejšia než tá, ktorá je zastúpená vedeckými expertmi.⁷

Zodpovednosť za riziko v právnom ponímaní

V rámci právneho ponímania rizika, tak teória, ako aj právna prax vychádzajú z tzv. odborného (technického) ponímania rizika, v rámci ktorého je jeho závažnosť determinovaná dvoma faktormi:

1. rozsahom a závažnosťou očakávanej ujmy a
2. mierou pravdepodobnosti,⁸ že takáto ujma vznikne.⁹

Základná rovnica, s ktorou teória rizika v práve pracuje, je, že čím závažnejšia je očakávaná ujma a čím vyššia je pravdepodobnosť jej vzniku, tým vyššie nebezpečenstvo vzniku ujmy hrozí, a teda tým vyššie riziko možno s danou situáciou spojiť (čím rýchlejšie niekto šoféruje, tým závažnejšie straty možno očakávať, a tým pravdepodobnejší je aj ich vznik; rovnako v prevádzke, kde sa pracuje s výbušnými látkami, možno očakávať vyššie straty a vyššiu pravdepodobnosť ich vzniku ako v prevádzke kaderníctva).

Samozrejme, nie každá situácia, ktorá predstavuje riziko v bežnom reálnom živote a ktorá vplyva na iné subjekty, nájde svoje normatívne odzrkadlenie a je sankcionovaná povinnosťou nahradiť z takéhoto rizika vyplývajúcu ujmu. V rovine práva sa do úvahy berie len tzv. právne relevantné riziko (*legally relevant risk*),¹⁰ pričom dôvodom daného systému selekcie rizika je skutočnosť, že prakticky každá činnosť prináša so sebou

⁷ Bližšie pozri SLOVIC, P. *The Perception of Risk*. 1st ed. London: Earthscan Publications, 2000, s. 390 a nasl. ISBN 1-85383-528-5.

⁸ Pravdepodobnosť vzniku ujmy ako druhý z faktorov determinujúcich výšku rizika je potrebné hodnotiť k okamihu priamo pred vznikom škodnej udalosti; predovšetkým sa posudzuje vo svojej zovšeobecnenej forme (napríklad v prípade dopravnej nehody sa nehodnotí pravdepodobnosť vzniku ujmy, berúc do úvahy zdravotné komplikácie vyplývajúce z osobnej zlej hojiteľnosti rán konkrétneho poškodeného, ale všeobecne sa posúdi pravdepodobnosť, že môže dôjsť ku vzniku ujmy na zdraví určitej povahy). Individuálne hľadisko sa následne berie do úvahy v rámci rozsahu náhrady škody. Pozri napríklad problematiku pravidla *Egg Shell Skull*. NOVOTNÁ, M. a J. ŠTEFANKO. Odraz sociálneho prístupu pravidla *Eggshell skull* v deliktnej práve európskeho soft law. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, suppl. 1, s. 61-73. ISSN 1801-0288.

⁹ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 198. ISBN 0-19-929071-7.

¹⁰ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 198. ISBN 0-19-929071-7.

určité riziko vzniku ujmy, avšak do určitej miery je takéto riziko spoločensky akceptovateľné a právo ako normatívny spoločenský systém s ním nespája nepriaznivé následky v podobe jeho sankcionovania.

Riziko nadobúda právnu relevanciu v okamihu, keď pravdepodobnosť a závažnosť očakávaných následkov presiahnu akceptovateľnú spoločenskú hranicu, ktorá je v rámci subjektívnej zodpovednosti viazaná na nedbanlivostné nedodržanie štandardu správania sa v určitej situácii a v rámci objektívnej zodpovednosti na charakter vykonávanej činnosti, uskutočňovanej prevádzky, respektíve ovládania zdroja určitého nebezpečenstva.

Reálnym odrazom faktu akceptácie iba právne relevantného rizika je vo vzťahu k deliktnej úprave napríklad nekompenzovateľnosť určitých druhov ujmy (čistá majetková ujma v niektorých právnych poriadkoch) alebo nekompenzovateľnosť ujmy malého rozsahu, ak normatívna úprava vyjadruje spoločenskú akceptovateľnosť takýchto minimálnych škôd (tzv. pravidlo *de minimis*).

Samozrejme, pre účely ďalšieho výkladu je potrebné predoslať, že závažnosť rizika nie je jediným faktorom, ktorý vplyva na charakter prísnosti zodpovednosti. Do hry vstupujú aj iné faktory, na základe ktorých dochádza k vyvažovaniu záujmov škodcu a poškodeného, t.j. k hľadaniu rovnováhy medzi slobodou škodcu konať (v širšom ponímaní) a ochranou poškodeného – pôjde najmä o povahu a hodnotu chránených záujmov, povahu konania,¹¹ benefity, ktoré z takéhto konania možno očakávať, očakávanú mieru profesionality konajúcej osoby, predvídateľnosť škody, dostupnosť a náklady preventívnych alebo alternatívnych metód a podobne.

Napriek širokému diapazónu faktorov vstupujúcich do komplexu posudzovania miery prísnosti zodpovednosti, ostáva závažnosť rizika jedným z východiskových kritérií jej hodnotenia.

Plynulé odstupňovanie prísnosti zodpovednosti podľa miery rizika

Vo vzťahu k civilnoprávnej zodpovednosti za škodu sa teória rizika (respektíve nebezpečenstva vykonávania určitej činnosti) spája typicky so sprísnenou formou zodpovednosti, ktorá sa v novodobom vývoji delikt-

¹¹ Uvedený faktor je významný napríklad v kontaktných športoch, kde možno očakávať a kde je spoločensky prípustné vyššie riziko vzniku ujmy, ktoré by však bežne nebolo akceptované.

ného práva začala rozvíjať práve ako kategória prípadov, v ktorých bola zodpovednosť určitému subjektu uložená z dôvodu, že organizoval, kontroloval, riadil, a predovšetkým profitoval z činnosti, ktorá vytvárala určitý druh nebezpečenstva pre svoje okolie alebo pre subjekty, pre ktoré sa uvedená činnosť vykonávala.¹² Napriek tomu, že v právnej spisbe sa o premietnutí teórie rizika hovorí najmä v súvislosti s kategóriou sprísnenej zodpovednosti, je zrejmé, že určitá miera rizika musí byť prítomná i vo vzťahu k zodpovednosti založenej na zavinení. V opačnom prípade by nebolo možné vôbec právnu zodpovednosť z daného rizika vyvodit' a bolo by možné uvažovať o nej iba v intenciách iných druhov zodpovednosti, ktoré sa s daným nebezpečenstvom spájajú (morálna zodpovednosť).

Z uvedeného faktu imanentnosti určitej miery rizika každému konaniu či stavu vyplýva otázka, ako samotná skutočnosť rizika, jeho intenzita, prípadne jeho ponímanie (v technickom alebo súvislostnom chápaní) vplývajú na prísnosť zodpovednosti – primárne v rámci jej identifikácie ako subjektívnej (t.j. zodpovednosti založenej na zavinení) alebo objektívnej (t.j. zodpovednosti nezaloženej na zavinení), pričom prvok zavinenia je v tomto prípade faktorom, od ktorého sa odvíja prísnosť zodpovednosti, a následne sekundárne vo vnútri mechanizmu zodpovednosti založenej na zavinení a vo vnútri mechanizmu zodpovednosti bez zavinenia, t.j. či vôbec a do akej miery charakter rizika ovplyvňuje prísnosť subjektívnej zodpovednosti (prostredníctvom regulácie jednotlivých foriem zavinenia) a prísnosť objektívnej zodpovednosti (prostredníctvom regulácie liberačných dôvodov, prípadne iných mechanizmov).

Miera prísnosti zodpovednosti spočíva vo formulovaní povinností starostlivosti zúčastnených strán v prospech ich záujmov, t.j. v prospech záujmov poškodeného (a teda v neprospech záujmov škodcu) a, naopak, v prospech záujmov škodcu (a v neprospech záujmov poškodeného). Ich „nastavenie“, t.j. zaradenie takých či onakých elementov, respektíve ich zdôraznenie či, naopak, potlačenie je potom vo výsledku pre mieru prísnosti zodpovednosti rozhodujúce.¹³ Teoreticky platí, že čím nebezpečnejšia je nejaká situácia, tým širší rozsah povinností starostlivosti je uložený

¹² Bližšie pozri WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004, s. 17. ISBN 1-59460-005-8.

¹³ Bližšie pozri TICHÝ, L. K rozlišovaniu medzi tzv. subjektívni a objektívni zodpovednosť – rozsudek NS o povaze zodpovednosti advokáta za škodu. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 1-2, s. 19 a nasl. ISSN 1210-6348.

s cieľom zabrániť vzniku ujmy, pričom prostredníctvom týchto povinností dochádza k posudzovaniu správania dotknutých subjektov.

Ak sa stupeň rizika ešte zvýši, zavinenie ako predpoklad vzniku zodpovednosti je postupne nahrádzané inými prvkami, ktoré vymedzujú objektívnu zodpovednosť v jej tradičnom chápaní. Avšak aj vo vnútri objektívnej zodpovednosti je potrebné rešpektovať relevantný stupeň rizika, ktorý je pri objektívnej zodpovednosti pretavený v liberačných dôvodoch. Tam, kde nie je miera rizika vysoká, škodca sa zodpovednosti zbaví preukázaním, že konal v súlade s požiadavkou starostlivosti. Dôvodom založenia zodpovednosti v takomto prípade sú objektívne protiprávne konanie na jednej strane a nebezpečenstvo situácie na druhej strane, pričom toto nebezpečenstvo nahrádza subjektívny prvok zavinenia. Hodnotenie samotného konania (správania sa) škodcu postupne stráca svoju váhu tým viac, čím vyššie je riziko. V extrémne nebezpečných prípadoch ostáva ako liberačný dôvod iba vyššia moc, alebo ani tá nie.¹⁴

Liberačný dôvod nemusí vždy viesť k úplnému vylúčeniu zodpovednosti, ale iba k jej zníženiu (a tým k rozdeleniu straty vybalansovaním záujmov). Ak nebezpečenstvo vyplývajúce z určitej prevádzky môže svedčiť v prospech presunu neželaných následkov z toho vyplývajúcich na jej prevádzkovateľa, niektoré neprekonateľné vonkajšie vplyvy môžu spadať do sféry poškodeného (ako akékoľvek bežné riziko života). Ak oba faktory spoločne spôsobili ujmu, je potrebné rozdeliť stratu podľa zváženia rizík vo sférach škodcu a poškodeného. Iba v prípade, ak zdroj nebezpečenstva prináša so sebou výnimočne vysoké nebezpečenstvo, nemali by byť liberačné dôvody k dispozícii.¹⁵

Typickú ukážku prepojenia závažnosti rizika s mierou prísnosti zodpovednosti v zmysle vzorca – čím vyššia miera závažnosti nebezpečenstva spojená s určitou situáciou (najmä vzhľadom na nízku mieru jeho ovládateľnosti a kontroly zodpovednej osoby), tým prísnejšie formulovaná zodpovednosť za škodu, ktorá z takejto činnosti alebo stavu vznikne, tvoria Princípy európskeho deliktneho práva (anglicky Principles of European Tort Law, anglická skratka PETL), v rámci úpravy ktorých došlo uberaním, prípadne pridávaním niektorých predpokladov zodpovednosti, prípadne naviazaním zodpovednosti na špecifické elementy k vy-

¹⁴ Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *InDret*. 2003, no. 2, s. 8. ISSN 1698-739X.

¹⁵ Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *InDret*. 2003, no. 2, s. 9. ISSN 1698-739X.

tvoreniu systému plynulého sprísňovania zodpovednosti od čistej formy subjektívnej zodpovednosti až po objektívnu zodpovednosť.

V Princípoch európskeho deliktneho práva bol pri kreovaní pravidiel zodpovednosti bez zavinenia dosiahnutý všeobecný konsenzus, na základe ktorého sa upustilo od metódy (doposiaľ aplikovanej v mnohých právnych poriadkoch) spočívajúcej v jednotlivých konkrétnych pravidlách upravujúcich konkrétny zvýšený zdroj nebezpečenstva vzniku ujmy. Uvedený kazuistický systém objektívnej zodpovednosti bol v Princípoch európskeho deliktneho práva nahradený generálne platným pravidlom, odvíjajúcim sa od charakteru nebezpečnosti činnosti.¹⁶ Podľa Kocha hrá aspekt nebezpečnosti (v ponímaní Princípov európskeho deliktneho práva) dôležitú úlohu nielen v centrálnych oblastiach tradičnej zodpovednosti bez zavinenia, ale obdobne aj v oblasti založenej na zavinení.¹⁷

Koncepcia charakteru nebezpečnosti činnosti, prijatá Princípami európskeho deliktneho práva, je jedným (zd'aleka nie však jediným) z dôvodov, ktoré neumožňujú v koncepcii Princípov európskeho deliktneho práva presné a jasné vymedzenie hranice medzi objektívnou a subjektívnou zodpovednosťou; naopak, poukazuje z hľadiska ich podstaty na kontinuálny prechod a prelínanie sa uvedených foriem zodpovednosti.¹⁸ So zvyšujúcim sa stupňom nebezpečnosti činnosti je zavinenie ako predpoklad vzniku zodpovednosti postupne nahrádzané inými prvkami, ktoré ohraničujú objektívnu zodpovednosť v jej užšom ponímaní. Odstupňovanie intenzity zastúpenia subjektívneho a objektívneho prvku v skutkovej podstate konkrétnej zodpovednosti predpokladá, že niektoré skutkové podstaty zahŕňajú tak prvky objektívneho, ako aj subjektívneho charakteru, v dôsledku čoho nie je možné ich striktné subsumovať pod výlučne jedinú z tradične uznávaných foriem zodpovednosti.

Ďalším z dôvodov, ktoré svedčia v prospech konštrukcie vzájomného prelínania sa jednotlivých foriem zodpovednosti, je Princípami európske-

¹⁶ Bližšie pozri KOCH, B. A. a H. KOZIOL. Generalklausel für die Gefährdungshaftung. *Haftung und Versicherung*. 2002, Nr. 5, s. 368 a nasl. ISSN 1424-926X; a JANSEN, N. *Die Struktur des Haftungsrechts: Geschichte, Theorie und Dogmatik ausservertraglicher Ansprüche auf Schadensersatz*. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 558 a nasl. ISBN 3-16-147988-2.

¹⁷ Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *InDret*. 2003, no. 2, s. 7. ISSN 1698-739X.

¹⁸ Bližšie pozri HORTON ROGERS, W. V. England. In: B. A. KOCH a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 101. ISBN 90-411-1705-9.

ho deliktneho práva koncipované postavenie jednotlivých dôvodov pričítateľnosti zodpovednosti, ktoré podľa Koziola nestoja v opozícii, ani by nemali byť ponímané ako vzájomne nezávislé kategórie, striktné oddelené jasnými hranicami.¹⁹ Naopak, dôvody pričítateľnosti škody vytvárajú plynulý prechod jednotlivých kategórií zodpovednosti až do tej miery, že pripúšťajú existenciu tzv. „šedých zón“, t.j. prípadov zodpovednosti stojacich (v tradičnom ponímaní) medzi kategóriou zodpovednosti za zavinenie a kategóriou zodpovednosti bez zavinenia.²⁰ V prípadoch takýchto tzv. šedých zón, kedy stupeň nebezpečnosti činnosti nie je vysoký a zodpovednosť stojí veľmi blízko zodpovednosti za zavinenie v tradičnom poňatí, stačí zodpovednému subjektu na zbavenie sa zodpovednosti ak preukáže, že konal v súlade so všetkými objektívnymi štandardmi potrebnej starostlivosti. Predpokladmi založenia zodpovednosti v takomto prípade sú objektívne protiprávne správanie na jednej strane a nebezpečnosť situácie na druhej strane, pričom druhý z predpokladov nahrádza subjektívny predpoklad zavinenia. Ak je nebezpečnosť činnosti vyššia, zodpovedný subjekt musí preukázať, že konal v súlade s najvyšším možným stupňom starostlivosti, čím je založený vyšší štandard správania sa. Posúdenie konania zodpovedného subjektu postupne so stúpajúcim nebezpečenstvom vzniku ujmy stráca na závažnosti,²¹ pričom v prípade obzvlášť nebezpečných prípadov činností je zodpovednosť vylúčená iba v prípade *vis maior*.

Z uvedeného pohľadu je v Princípoch európskeho deliktneho práva značne obtiažne dospieť k akémusi všeobecnému vymedzeniu pojmu prísnej zodpovednosti (*strict liability*),²² keďže chápanie inštitútu zastre-

¹⁹ Bližšie pozri KOZIOL, H. Basic Norm. In: F. D. BUSNELLI, G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 20. ISBN 978-3-211-23084-8.

²⁰ K tomu bližšie pozri článok 4:201 Princípov európskeho deliktneho práva „Reversal of the Burden of Proving Fault in General“ a článok 4:202 „Enterprise Liability“.

²¹ Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *In Dret*. 2003, no. 2, s. 8. ISSN 1698-739X.

²² S obdobným terminologickým problémom sa vypořádavali aj členovia Európskej skupiny pre deliktne právo (European Group on Tort Law) v rámci projektu „Strict Liability“, kde práve pojem „strict liability“ bol chápaný nie v jeho zúženom technickom výklade „sprísnenej zodpovednosti“, ale v širšom ponímaní, zahŕňajúc rôzne formy zodpovednosti odlišujúce sa od tradičnej zodpovednosti založenej na zavinení škodcu. Podľa slov profesora Kocha vyústili terminologické nezrovnalosti v chápaní pojmu „strict liability“ v jednotlivých európskych krajinách do situácie, že súčasný návrh Princípov európskeho deliktneho práva sa v čo možno najvyššej miere snaží vyhnúť používaniu pojmu „strict liability“, aby nedochádzalo k nesprávnym interpretáciám založeným na rozdielnych významoch uvedeného pojmu v národných právnych poriadkoch. Bližšie pozri KOCH, B. A. The Work

šeného pojmom „*strict liability*“ môže oscilovať od charakteru zodpovednosti „zvýšenej“, respektíve „sprísnenej“, ktorá prísnejšie (zvýšenou mierou) pôsobí na ľudskú vôľu a rozpoznávaciu aktivitu, až po chápanie objektívnej zodpovednosti ako inštitútu, ktorý v celom rozsahu neguje subjektívne aspekty zodpovednosti a do úvahy berie výlučne vonkajšiu stránku ľudského konania, prípadne okolností, ktoré nie sú na ľudské konanie žiadnym spôsobom prepojené.

Zodpovednosť za zavinenie takto postupným sprísňovaním plynule prechádza do zodpovednosti za výsledok, pričom uvedené zodpovednosti reprezentujú vo svojej čistej forme dva konce spojenej reťaze.²³ Napriek tomuto plynulému prechodu, ktorý môžeme vo väčšej či menšej miere pozorovať prakticky v každom právnom poriadku, možno veľmi zreteľne (aspoň v teoretickej rovine) vymedziť hranicu medzi subjektívnou a tradične ponímanou objektívnou zodpovednosťou, ktorou je práve predpoklad zavinenia.²⁴

of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *InDret*. 2003, no. 2, s. 1-10. ISSN 1698-739X.

²³ Bližšie pozri WIDMER, P. ed. *Unification of Tort Law: Fault*. 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005, s. 12. ISBN 90-411-2098-X.

²⁴ Zákonné konštrukcie väčšiny právnych poriadkov, prípadne súdna prax vyžadujú na jednej strane na vznik všeobecnej deliktnej zodpovednosti škodcu jeho zavinenie ako vnútorný psychický vzťah spájajúci rozumový (intelektuálny, rozpoznávací) a vôľový (určovací, ovládaci) prvok (porovnaj § 823 BGB, § 2043 talianskeho Občianskeho zákonníka, §§ 1382 – 1383 francúzskeho Občianskeho zákonníka, § 4 (1) švajčiarskeho Občianskeho zákonníka, § 1295 (1) ABGB, § 339 maďarského Občianskeho zákonníka, atď.), pričom však na druhej strane za základ (dôvod) deliktnej zodpovednosti súčasne uznávajú aj nezavinené protiprávne konanie škodcu, prípadne protiprávny stav nezaložený na vôľovom konaní škodcu. I keď s určitým stupňom zovšeobecnenia, predsa len možno konštatovať, že aj napriek tomu, že zavinenie je v právnych úpravách európskych štátov zakotvené ako akési vodiace kritérium, zodpovednosť založená na prvku zavinenia stráca v moderných právnych poriadkoch, čo sa týka realizácie príslušných noriem, svoje dominantné postavenie. V deliktnom práve sa čoraz výraznejšie presadzujú prípady zodpovednosti, reguláciu ktorých nemožno subsumovať pod predpoklady subjektívneho charakteru (prvok zavinenia) v tradičnom ponímaní. Uvedenému trendu, pokiaľ ide o základ (dôvod) zodpovednosti, nasvedčujú nielen značne prevažujúci rozsah vzniku škôd spadajúcich pod reguláciu tzv. sprísnenej zodpovednosti (*strict liability*), prípadne zodpovednosti výrobcu (*producer liability*) a vzostupný trend rozširovania prípadov zodpovednosti bez zavinenia o nové skutkové podstaty, či už prostredníctvom legislatívny alebo súdnej praxe, ale i samotné ponímanie zodpovednosti založenej na zavinení, v rámci ktorej je zavinenie posudzované ako objektivizovaná kategória odvíjajúca sa od štandardu správania sa priemerného rozumného subjektu v danej situácii, na danom mieste a za daných okolností. Vývoj deliktneho práva v štádiu, v ktorom sa dnes nachádza na úrovni celoplošného generalizujúceho náhľadu na národné právne poriadky európskych krajín, jednoznačne poukazuje na postupný presun od prvku subjektivity k prvku objektivizácie zodpovednosti,

Kritériá miery prísnosti zodpovednosti založenej na zavinení

Zavinenie je prostriedkom, prostredníctvom ktorého je možné odvrátiť zodpovednosť určitého subjektu aj napriek skutočnosti, že vo vzťahu k jeho konaniu možno identifikovať protiprávnosť a zároveň možno identifikovať vznik škody. Inými slovami, vedie k tomu, aby sme sa ešte pred uložením povinnosti nahradiť škodu pýtali, či škodca mohol zabrániť svojmu protiprávnemu konaniu.²⁵ Pokiaľ nemohol, zodpovednosť nemožno ustáliť.

Prísnosť subjektívnej zodpovednosti môžeme regulovať prostredníctvom viacerých prostriedkov.

Primárne sa prísnosť zodpovednosti za zavinenie odvíja od samotného teoretického prístupu k hodnoteniu inštitútu zavinenia, t.j. či je zvolený subjektívny alebo objektívny test zavinenia (zavinenie v subjektívnom alebo objektivizovanom ponímaní).

Subjektívne ponímanie zavinenia spočíva v hodnotení zavinenia vo vzťahu k subjektívnym schopnostiam a možnostiam škodcu²⁶ (t.j. relevantné je, či škodca osobne vedel o nebezpečenstve a osobne bol schopný sa mu vyhnúť).²⁷ Prevažujúcim prístupom uprednostňovaným právnu spisbou vo vzťahu k vymedzeniu zavinenia je príklon k objektívnemu testu konania rozumného subjektu, teda rozumného príslušníka relevantnej skupiny. Zavinenie (nedbanlivosť) je následne posúdené ako porovnanie konania škodcu s konaním rozumnej osoby, t.j. s konaním, ktoré bolo možné za daných okolností, v danom čase a mieste očakávať od priemerne starostlivého subjektu.²⁸ Uvedené znamená, že ak sa „*Ist-Verhalten*“

a to nielen v rámci prevažujúceho rozsahu vzniku škôd spadajúcich pod reguláciu tzv. sprísnenej zodpovednosti (strict liability), prípadne zodpovednosti výrobcu (producer liability) (porovnaj ADAMS, M. *Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung*. 1. Aufl. Heidelberg: R. v. Decker, 1985, s. 111. ISBN 3-7685-6884-9), ale aj na vzostupný trend rozširovania prípadov zodpovednosti bez zavinenia o nové skutkové podstaty, či už prostredníctvom legislatívy alebo súdnej praxe.

²⁵ Bližšie pozri Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000, s. 254. ISBN 978-0-19-829839-7.

²⁶ Naviazanosť zavinenia na osobné predispozície (vlastnosti, skúsenosti, spôsobilosť) konkrétneho konajúceho sa preferuje napríklad vo švajčiarskej súkromnoprávnej doktríne.

²⁷ Bližšie pozri Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000, s. 227. ISBN 978-0-19-829839-7.

²⁸ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 193. ISBN 0-19-929071-7.

(t.j. uskutočnené správanie) konkrétneho subjektu odlišuje od „*Soll-Verhalten*“ (t.j. očakávaného správania) priemerne starostlivého subjektu v tom smere, že nedosahuje daný štandard starostlivosti, možno ustáliť zavinenie.²⁹

Ustálenie zavinenia v tomto objektivizovanom ponímaní, ergo ustálenie požadovanej úrovne správania sa by malo vychádzať z vyvažovania požadovanej starostlivosti a očakávaného rizika. Vzťah nebezpečenstva a zodpovednosti založenej na zavinení by mal zodpovedať pravidlu: čím vyšší stupeň nebezpečenstva určitého konania, tým vyšší štandard starostlivosti (t.j. vyššia miera preventívneho pôsobenia potenciálneho škodcu), t.j. tým prísnejšie poňatie subjektívnej zodpovednosti, a to nielen vo význame formy zavinenia (úmysel alebo nedbanlivosť), ale tiež vo význame hodnotenia nedbanlivosť ako určitého štandardu správania sa subjektu prináležiaceho k určitej skupine.³⁰

Z uvedeného vyplýva, že zodpovednosť za zavinenie vo svojej čistej subjektívnej forme existuje málokedy. Aj v rámci subjektívnej zodpovednosti možno nájsť prvky objektívne či objektivizujúce, ktoré sprísňujú čistú subjektívnu zodpovednosť, a to nielen už uvádzaným objektívnym posudzovaním štandardu starostlivosti prostredníctvom zvyšovania požadovanej miery vedomostí a schopností, ale i prostredníctvom prenášania dôkazného bremena zavinenia alebo prvkov zavinenia na škodcu.³¹ Z uvedeného dôvodu aj označenie sprísnená (prísna) zodpovednosť je zavádzajúce, pretože už niektoré objektívne prvky v rámci subjektívnej zodpovednosti sprísňujú túto zodpovednosť.

²⁹ Bližšie pozri KÖTZ, H. a G. WAGNER. *Deliktsrecht*. 9. überarb. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2001, s. 106. ISBN 3-472-04466-7.

³⁰ Vo vzťahu k jednotlivým formám zavinenia sa v slovenskom právnom poriadku z pohľadu teórie rizika ponúka skúmanie skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu spôsobenú konaním proti dobrým mravom. Ustanovenie § 424 Občianskeho zákonníka viaže vznik zodpovednosti za škodu na porušenie pravidla správania sa, ktoré má metaprávny pôvod, pričom zodpovednosť je založená na úmyselnom porušení takéhoto pravidla. Z hľadiska teórie rizika je väzba uvedenej skutkovej podstaty na úmyselné zavinenie odôvodniteľná, keďže vo vzťahu ku škodcovi zakladá najmenej prísnu zodpovednosť odôvodnenú povahou porušeného pravidla, ktoré samo osebe nemá povahu právneho pravidla správania sa, ale povahu metaprávneho (morálneho) pravidla správania sa. Keďže právny poriadok takéto správanie zasahujúce do širších spoločenských hodnôt nepovažuje za tak závažné, aby ho normatívne formuloval ako právne pravidlo správania sa, je zrejmé, že ani riziká vyplývajúce z takéhoto správania sa nie sú spoločnosťou ponímané ako natoľko závažné, aby odôvodňovali prísnejšiu formu zodpovednosti škodcu.

³¹ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 255. ISBN 0-19-929071-7.

V rámci požiadavky vyššieho štandardu starostlivosti, sprísňujúcej subjektívnu zodpovednosť, sa používajú rôzne techniky na rozšírenie tohto štandardu – okrem iných tiež napríklad zvýšenie stupňa požadovaných preventívnych opatrení, zvýšenie požadovaného stupňa znalostí a schopností alebo dôkazné pravidlá.³² Rozsah požadovaných preventívnych opatrení závisí od rozsahu nebezpečenstva – čím vyššie je riziko, tým vyšší rozsah (tým viac alebo účinnejších) preventívnych opatrení je potrebné prijať na naplnenie štandardu starostlivosti (na nemocničnom oddelení, na ktorom sú hospitalizovaní pacienti so sklonom k sebapoškodzovaniu, je štandard starostlivosti v zmysle prijatia prísnejších preventívnych opatrení vyšší ako v prípade bežného nemocničného oddelenia).

Zvýšenie požadovaného stupňa znalostí a schopností nevyhnutných pre dosiahnutie určitého štandardu správania sa je bežné u subjektov, u ktorých sa očakáva určitý stupeň odbornosti, teda osobitných schopností alebo znalostí. Takto je napríklad v slovenskom právnom poriadku potrebné vzhľadom na absenciu osobitnej právnej úpravy zodpovednosti znalcov a tlmočníkov posudzovať ich zodpovednosť síce na podklade všeobecnej zodpovednosti založenej na zavinení, avšak požadovaný štandard starostlivosti vo vzťahu k riziku vzniku ujmy bude vyšší vzhľadom na ich očakávané odborné znalosti a schopnosti.

Obrátenie dôkazného bremena ako ďalší z prostriedkov sprísňovania zodpovednosti znamená, že škodca zodpovedá za škodu, pokiaľ sa mu nepodarí preukázať, že škodu nezavinil, t.j. že konal v súlade s požadovaným štandardom starostlivosti. Obrátením dôkazného bremena zavinenia je riziko poškodeného spočívajúce v neunesení dôkazného bremena, ak by musel zavinenie škodcu preukazovať, prenesené na škodcu, ktorý ho znáša v zmysle unesenia dôkazného bremena, že konal v súlade so štandardom správania sa.

Uvedená zodpovednosť nie je zodpovednosťou za preukázané zavinenie, ale zodpovednosťou za prezumované zavinenie, pričom podľa niektorých autorov ide už v tomto prípade o formu prísnej zodpovednosti.³³

³² Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 261. ISBN 0-19-929071-7.

³³ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 263. ISBN 0-19-929071-7; a KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 434. ISBN 90-411-1705-9.

Slovenská civilistická úprava zodpovednosti za škodu subjektívnu zodpovednosť v jej čistej forme nepozná. Ak odhliadneme od otázky dôvodov a historických konotácií daného stavu, faktom ostáva, že občianskoprávna subjektívna zodpovednosť založená na zavinení spočíva podľa § 420 Občianskeho zákonníka na zodpovednosti za prezumované zavinenie, t.j. poškodený síce nesie dôkazné bremeno preukazovania existencie protiprávneho úkonu, vzniku ujmy a príčinnej súvislosti medzi nimi, avšak nie je povinný preukazovať existenciu zavinenia škodcu, pretože táto sa prezumuje. Naopak, je na škodcovi, aby v súdnom konaní dokázal, že predmetnú ujmu nezavinil. Škodca, ktorý sa dostane do dôkaznej núdze a nepreukáže, že škodu nezavinil, nesie za takto spôsobenú škodu zodpovednosť. Poškodenému v takomto prípade teda stačí preukázať iba predpoklady vzniku zodpovednosti objektívnej povahy, v dôsledku čoho vznikajú určité pochybnosti, či zodpovednosť za prezumované zavinenie nie je iba inou (skrytou) formou prísnej zodpovednosti v prípade, ak sa škodca dostane do dôkaznej núdze ohľadom svojho zavinenia. Zástancovia uvedenej teórie argumentujú tým, že ak sa škodcovi nepodarí preukázať, že škodu nezavinil (nepodarí sa mu exkulpovať), zodpovedá v skutočnosti na objektívnom princípe. Uvedený názor následne vedie k záveru, že objektívna zodpovednosť v pozitívnoprávnej úprave v značnej miere prevažuje, pretože aj uloženie zodpovednosti na základe prezumpcie zavinenia (§ 420 Občianskeho zákonníka) sa v súlade s vyššie uvádzaným názorom pokladá v určitých prípadoch za uloženie „objektívnej“ zodpovednosti.

Napriek tomu, že konštrukcia prezumovaného zavinenia má v slovenskom právnom poriadku svoje historické ukotvenie,³⁴ úprava slovenského Občianskeho zákonníka je v tomto ohľade neštandardná, keďže prezumpcia zavinenia sa paušálne vzťahuje na celú oblasť subjektívnej zodpovednosti vo forme nevedomej nedbanlivosti, a nielen na vybrané kategórie zodpovednostných vzťahov.³⁵

³⁴ Bližšie pozri MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1980. 215 s. ISBN neuvedené; a LUBY, Š. *Prevenicia a zodpovednosť v občianskom práve*. 1. vyd. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1958. 661 a 507 s. ISBN neuvedené.

³⁵ Bližšie pozri VLASÁK, M. Obrázení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1012-1020 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>.

Obdobný prístup môžeme ešte pozorovať v španielskom súkromnom práve (avšak iba ako výsledok judikatúry súdov), prípadne v rakúskom práve; vo väčšine európskych právnych poriadkov sa však obrátenie dôkazného bremena v mimozmluvných zodpovednostných vzťahoch pripúšťa iba v osobitných situáciách, kde je síce zodpovednosť založená na zavinení, avšak existuje vyššia miera rizika vzniku nebezpečenstva škody (napríklad škody spôsobené zvierat'om, ujmy spôsobené v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti, škody spôsobené maloletými alebo duševne chorými, za ktoré zodpovedá osoba, ktorá vykonáva nad nimi dohľad a starostlivosť).³⁶ Obrátenie dôkazného bremena tu nie je východiskom miery prísnosti subjektívnej zodpovednosti, ale je spojené s vyšším nebezpečenstvom konania, pričom vo všetkých ostatných prípadoch zavinenie škodcu preukazuje poškodený.

Vyššie uvedený prístup zvolili i Princípy európskeho deliktneho práva, kde tvorí subjektívna zodpovednosť s obráteným dôkazným bremenom ohľadne zavinenia medzistupeň medzi subjektívnou zodpovednosťou a zodpovednosťou bez zavinenia. Koncept obrátenia dôkazného bremena vychádza zo skutočnosti, že existujú situácie, kde je miera rizika vyššia než obvykle, avšak nedosahuje takú intenzitu, aby boli tieto prípady úplne vyňaté z kategórie subjektívnej zodpovednosti a prenesené do kategórie objektívnej zodpovednosti. Zavinenie s obrátením dôkazného bremena tak tvorí akýsi pomyselný „most“ medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou.³⁷

Princípy európskeho deliktneho práva v súlade s uvedenou koncepciou výslovne upravujú fakultatívnu možnosť obrátenia dôkazného bremena o zavinení (článok 4:201 ods. 1), ktoré môže byť obrátené vzhľadom k závažnosti nebezpečenstva, ktoré dané konanie, ktoré spôsobilo škodu, predstavuje. Obrátenie dôkazného bremena o zavinení je v Princí-

³⁶ Porovnaj VLASÁK, M. Obráćení důkazního břemene o zavinení v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1018 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>.

³⁷ Bližšie pozri VLASÁK, M. Obráćení důkazního břemene o zavinení v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1016 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>; a BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 90. ISBN 978-3-211-23084-8.

poch európskeho deliktneho práva chápané ako prostriedok pre riešenie zodpovednostných vzťahov na hranici medzi subjektívnou a objektívnou zodpovednosťou, pri ktorom síce neponúkajú konkrétny výpočet situácií, v ktorých by automaticky dochádzalo k obráteniu dôkazného bremena, ale v súlade s flexibilným prístupom podmieňujú takéto obrátenie závažnosťou nebezpečenstva, ktoré konanie predstavuje. Súd teda rozhodne *ad hoc*, či daná situácia bola natoľko nebezpečná, že by malo dôjsť k obráteniu dôkazného bremena.

Kritériá miery prísnosti zodpovednosti nezaloženej na zavinení

Prísna zodpovednosť je najčastejšie charakterizovaná ako zodpovednosť bez ohľadu na zavinenie; doktrínálne je označovaná ako objektívna zodpovednosť, zodpovednosť za výsledok, zodpovednosť za zapríčinenie alebo zodpovednosť za ohrozenie/riziko, pričom obvykle je ponímaná ako pendant (protiklad) zodpovednosti založenej na zavinení.³⁸ Z praktického pohľadu má však táto prísna, respektíve sprísnená zodpovednosť ďaleko od dogmaticky jasného a jednoznačného konceptu. Je zrejmé, že primárne sa spája s neexistenciou zavinenia a jej vznik sa viaže, naopak, na existenciu predpokladov objektívnej povahy. Bližší pohľad na uvedenú kategóriu zodpovednosti však ukazuje, že tak, ako bolo možné identifikovať prvky prísnej zodpovednosti v rámci konceptu zodpovednosti za zavinenie, aj prísna zodpovednosť obsahuje, naopak, niektoré subjektívne prvky (očakávaný štandard bezpečnosti výrobku pri zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom, liberačný dôvod pri zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou dopravného prostriedku, že škode nebolo možné zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať, a podobne).

Objektívna zodpovednosť v zmysle deliacej hranice zavinenia ako predpokladu vzniku zodpovednosti prichádza do úvahy vtedy, keď zodpovednosť založená na zavinení neposkytuje žiaduce výsledky. Dôvody sú viaceré;³⁹ z hľadiska skúmania prepojenia s teóriou rizika možno vydvihnúť dva z nich:

³⁸ Bližšie pozri WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004, s. 5. ISBN 1-59460-005-8.

³⁹ Bližšie pozri KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 407-413. ISBN 90-411-1705-9; a Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 256. ISBN 0-19-929071-7.

1. pravidlá objektívnej zodpovednosti sú obvykle späté s činnosťami alebo objektmi, ktoré predstavujú vyššie než priemerné riziko (motorové vozidlá, zvieratá, vadné výrobky);⁴⁰
2. otázka efektivity objektívnej zodpovednosti – v zmysle, že nie je potrebné stanovovať štandard starostlivosti,⁴¹ pretože východiskom posudzovania objektívnej zodpovednosti nie je štandard starostlivosti, ale vo všeobecnosti realizácia rizika⁴² vyplývajúceho z určitej činnosti alebo zdroja nebezpečenstva.

Väčšina skutkových podstat sprísnenej zodpovednosti sa v súčasnosti odôvodňuje práve rizikom, ktoré existencia určitého stavu alebo výkon určitých činností so sebou prinášajú. Ide predovšetkým o také činnosti, v rámci ktorých by uloženie zodpovednosti na princípe zavinenia neplnilo, respektíve nedostatočne plnilo vyrovnávaciu funkciu zodpovedného práva v zmysle vyvažovania záujmov škodcu a poškodeného (najmä z dôvodu, že práve charakter určitej činnosti alebo stavu v ich podstate, a nie konanie škodcu v jeho podstate sú zdrojom vzniku škody).

Vo vnútri právnej úpravy zodpovednosti nezaloženej na zavinení, t.j. takej, ktorá nie je primárne naviazaná na protiprávne konanie škodcu, ale na výsledok (škodlivý výsledok) určitej činnosti, by malo logicky v rámci uplatňovania teórie rizika platiť už skôr uvedené pravidlo „čím vyšší stupeň rizika (nebezpečnosti) je určitej činnosti imanentný, tým prísnejšia objektívna zodpovednosť by mala byť zodpovednej osobe uložená,“ pričom regulácia miery prísnosti samotnej objektívnej zodpovednosti sa odvíja od povahy a rozsahu dostupných liberačných dôvodov. Ako ukáže ďalší výklad, uvedená premisa nie je rešpektovaná v slovenskom právnom poriadku vo vzťahu k určitým skutkovým podstatám v plnom rozsahu, keďže sa na úkor teórie rizika uprednostňujú iné faktory (čo samo osebe nemusí byť vo všeobecnosti chybným prístupom), ktoré však nezodpovedajú súčasnému stavu poznania a objektívnemu stavu rizika určitej činnosti.

⁴⁰ Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 256. ISBN 0-19-929071-7.

⁴¹ Keďže vo všeobecnosti platí pravidlo „čím vyššie nebezpečenstvo, tým vyšší štandard starostlivosti,“ v uvedenom prípade, ak by bola uložená subjektívna zodpovednosť, by bol štandard starostlivosti stanovený veľmi vysoko, a tým menší rozdiel by bol medzi takto stanovenými dôvodmi zodpovednosti.

⁴² Bližšie pozri Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 257. ISBN 0-19-929071-7.

Keďže formou absolútnej objektívnej zodpovednosti bez možnosti jej zbavenia sa by mali byť sankcionované činnosti (prevádzky) takého charakteru, ktoré možno vzhľadom na rozsah škôd a pravdepodobnosť svojho výskytu považovať za najnebezpečnejšie (najrizikovejšie), uplatňovanie absolútnej objektívnej zodpovednosti je v slovenskom Občianskom zákonníku, a v konečnom dôsledku aj v osobitných civilnoprávných predpisoch z pohľadu teórie rizika prinajmenšom zvláštne a nie celkom pochopiteľné. Za všetky príklady môžeme uviesť dve skutkové podstaty spojené s absolútnou objektívnou zodpovednosťou bez možnosti liberácie. Ide o skutkovú podstatu zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou prístroja alebo veci, ktoré boli použité pri plnení záväzku, a skutkovú podstatu zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou zvlášť nebezpečnej prevádzky alebo prevádzky dopravných prostriedkov, kedy sa absolútna objektívna zodpovednosť uplatní iba vtedy, ak ku škode došlo v príčinnej súvislosti s okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke dopravného prostriedku (tzv. vnútorné okolnosti).⁴³

U zvlášť nebezpečnej prevádzky je nemožnosť liberácie odôvodniteľná vzhľadom na hroziaci značný rozsah a závažnosť vzniku škody, ako i vzhľadom na skutočnosť, že zvlášť nebezpečné prevádzky nie sú za daného stavu poznania vedy a techniky a pri zachovaní potrebnej starostlivosti objektívne ovládateľné do takej miery, že by bolo možné vylúčiť pomerne vysokú možnosť vzniku škodlivých následkov. Zvlášť nebezpečná prevádzka je typickým prípadom uplatnenia technického ponímania rizika, pretože relevancia sa pri posudzovaní vyššieho stupňa nebezpečenstva prevádzky priznáva tak kritériu pravdepodobnosti vzniku ujmy v dôsledku chýbajúcej úplnej ovládateľnosti prevádzky, ako aj kritériu závažnosti vzniku ujmy. Uvedené kritériá musia byť však posudzované vo vzájomnej súvislosti a vo väzbe na povahu prevádzky, a nie izolovane a oddelene, čo by viedlo k širokému diapazónu obzvlášť nebezpečných činností, kde na jednom konci stoja činnosti s pravdepodobnosťou vysokej frekvencie menších nehôd a na druhom konci činnosti s rizikom nehody katastrofického charakteru s pravdepodobnosťou nízkej frekvencie výskytu. Naopak, vzájomná podmienenosť kritéria pravdepodobnosti vzniku škody a kritéria rizika rozsahu možnej škody, aplikovateľná v slovenskom práve, vyselektuje prevádzky, ktoré naplňajú obe uvedené

⁴³ Ak ku vzniku škody viedli tzv. vonkajšie okolnosti, t.j. ak ku škode došlo v príčinnej súvislosti s okolnosťami, ktoré nemajú pôvod v prevádzke, § 428 Občianskeho zákonníka umožňuje zodpovednému subjektu liberovať sa ak preukáže, že škode nebolo možné zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať.

kritériá v požadovanom rozsahu, a nedochádza tak v rámci danej skutkovej podstaty ku zmiešavaniu nehôd s vysokou početnosťou výskytu, avšak s nízkym rozsahom spôsobených škôd (napríklad dopravné nehody), s nehodami s nízkou početnosťou výskytu, avšak s vysokým rozsahom škôd (nehoda v prevádzke spracúvajúcej nebezpečné biologické látky).⁴⁴

Porovnanie zvlášť nebezpečnej prevádzky, ktorej prevádzkovanie sa spája s absolútnou objektívnou zodpovednosťou len pokiaľ ku vzniku škody viedli vnútorné okolnosti spočívajúce v danej prevádzke, s prípadom zodpovednosti za škodu spôsobenú povahou prístroja alebo veci použitých pri plnení záväzku, ktorá je konštruovaná ako absolútna objektívna zodpovednosť v celom svojom rozsahu (t.j. aj v prípade, ak škoda vznikla v príčinnej súvislosti s vonkajšími okolnosťami), vyznieva z hľadiska teórie rizika prinajmenšom sporne.

Najvýraznejšie sa uvedený problém (najmä pokiaľ ide o frekvenciu ujmy) prejavuje pri poskytovaní zdravotníckych služieb⁴⁵ (v rámci poskytovania iných foriem služieb je však rovnako vypuklý). Poskytovanie zdravotníckych služieb (napriek skutočnosti, že chráneným statkom sú v tomto prípade predovšetkým život a zdravie) nie je vzhľadom na rozsah ujmy, ktorá hrozí (obvykle ide o ujmu jednotlivca), ani vzhľadom na pravdepodobnosť vzniku takejto ujmy činnosťou, s ktorou by bolo potrebné spájať nemožnosť liberácie. Absolútna objektívna zodpovednosť v danom prípade nerešpektuje balančnú funkciu deliktnej zodpovednosti, kedy subjekt, ktorý konal v súlade s požadovaným štandardom starostlivosti, poučil pacienta o možných dosahoch použitia veci alebo prístroja, ako aj o nežiaducich účinkoch ich použitia, pričom pacient súhlasil s ich použitím, alebo dokonca ak ujma vznikla v dôsledku špecifických neobvyklých vlastností pacienta, respektíve netypických reakcií jeho tela na použitie prístroja alebo veci, nesie zodpovednosť i za bežné životné riziká pacienta, čím tento koncept neodôvodnene zvýhodňuje poškodeného

⁴⁴ Porovnaj NOVOTNÁ, M. *Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou*: § 432. In: M. ŠTEVČEK, A. DULAK, J. BAJÁNKOVÁ, M. FEČÍK, F. SEDLAČKO, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Občiansky zákonník I: § 1 – 450: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1449-1450. ISBN 978-80-7400-597-8.

⁴⁵ Bližšie pozri DOLEŽAL, T. *Odpovednosť za škodu pri použití nebezpečných vecí a provokovanie nebezpečných činností zejména s ohľadom na zodpovednosť za škodu ve zdravotníctví*. *Právnik*. 2009, roč. 148, č. 7, s. 705-723. ISSN 0231-6625; a PETROV, J. *Kladivo na zdravotníctví: § 421a obč. zák.* In: *Jiné právo* [online]. 2011-10-10 [cit. 2017-05-29]. Dostupné na: http://jinepravo.blogspot.sk/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obczak_10.html.

a, naopak, nepriaznivým spôsobom deformuje oblasť poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Záver

Riziko vzniku nepriaznivých následkov, imanentné takmer každému konaniu či stavu, je faktorom, ktorý, odvíjajúc sa od pravdepodobnosti intenzity a rozsahu vzniku ujmy s takýmto rizikom spojených, vplýva ako jeden (nie však jediný) faktor na prísnosť zodpovednosti, tak v rámci vymedzenia miery prísnosti znášania zodpovednosti zodpovedným subjektom primárne v rámci jej identifikácie ako subjektívnej zodpovednosti (založenej na zavinení) alebo objektívnej zodpovednosti (nezaloženej na zavinení), ako aj následne sekundárne vo vnútri mechanizmu zodpovednosti založenej na zavinení a vo vnútri mechanizmu zodpovednosti bez zavinenia.

Vo vzťahu ku konštrukcii jednotlivých skutkových podstat zodpovednosti za škodu podľa slovenského Občianskeho zákonníka je identifikovateľné nekonzistentné uplatňovanie teórie rizika v zmysle uloženia prísnejšej zodpovednosti vo vzťahu k aktivitám, u ktorých existuje vyššie riziko vzniku nepriaznivých následkov vzhľadom na závažnosť vzniku ujmy, respektíve frekvenciu ich výskytu, kedy i bežné životné riziko, znášanie ktorého prináleží samotnému poškodenému, je prenesené v rámci sprísnenej zodpovednosti na zodpovedný subjekt bez toho, aby potreba takéhoto riešenia nasvedčovali iné faktory zrkadliace koncept samotnej povahy zodpovednosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- ADAMS, M. *Ökonomische Analyse der Gefährdungs- und Verschuldenshaftung*. 1. Aufl. Heidelberg: R. v. Decker, 1985. 310 s. ISBN 3-7685-6884-9.
- BUSNELLI, F. D., G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005. 282 s. ISBN 978-3-211-23084-8.
- DOLEŽAL, T. Odpovědnost za škodu při použití nebezpečných věcí a provozování nebezpečných činností zejména s ohledem na odpovědnost za škodu ve zdravotnictví. *Právník*. 2009, roč. 148, č. 7, s. 705-723. ISSN 0231-6625.

- HORTON ROGERS, W. V. England. In: B. A. KOCH a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002, s. 101-126. ISBN 90-411-1705-9.
- JANSEN, N. *Die Struktur des Haftungsrechts: Geschichte, Theorie und Dogmatik ausservertraglicher Ansprüche auf Schadensersatz*. 1. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. 703 s. ISBN 3-16-147988-2.
- KOCH, B. A. a H. KOZIOL, eds. *Unification of Tort Law: Strict Liability*. 1st ed. The Hague; New York: Kluwer Law International, 2002. 444 s. ISBN 90-411-1705-9.
- KOCH, B. A. a H. KOZIOL. Generalklausel für die Gefährdungshaftung. *Haftung und Versicherung*. 2002, Nr. 5, s. 368-371. ISSN 1424-926X.
- KOCH, B. A. The Work of the European Group on Tort Law – The Case of “Strict Liability”. *InDret*. 2003, no. 2, s. 1-10. ISSN 1698-739X.
- KÖTZ, H. a G. WAGNER. *Deliktsrecht*. 9. überarb. Aufl. Neuwied: Luchterhand, 2001. 291 s. ISBN 3-472-04466-7.
- KOZIOL, H. Basic Norm. In: F. D. BUSNELLI, G. COMANDÉ, H. COUSY, et al. *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*. 1. Aufl. Wien: Springer, 2005, s. 19-22. ISBN 978-3-211-23084-8.
- LUBY, Š. *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve*. 1. vyd. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1958. 661 a 507 s. ISBN neuvedené.
- MACUR, J. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1980. 215 s. ISBN neuvedené.
- NOVOTNÁ, M. a J. ŠTEFANKO. Odras sociálneho prístupu pravidla Eggshell skull v deliktnej práve európskeho soft law. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, suppl. 1, s. 61-73. ISSN 1801-0288.
- NOVOTNÁ, M. Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou: § 432. In: M. ŠTEVČEK, A. DULAK, J. BAJÁNKOVÁ, M. FEČÍK, F. SEDLAČKO, M. TOMAŠOVIČ, et al. *Občiansky zákonník I: § 1 – 450: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1446-1458. ISBN 978-80-7400-597-8.
- PETROV, J. Kladivo na zdravotníctví: § 421a obč. zák. In: *Jiné právo* [online]. 2011-10-10 [cit. 2017-05-29]. Dostupné na: http://jinepravo.blogspot.sk/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html.

- ROESER, S., R. HILLERBRAND, P. SANDIN a M. PETERSON, eds. *Essentials of Risk Theory*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; New York; London: Springer, 2013. 148 s. ISBN 978-94-007-5454-6.
- SCHÄFER, H.-B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg: Springer, 1986. 367 s. ISBN 3-540-16840-0.
- SLOVIC, P. *The Perception of Risk*. 1st ed. London: Earthscan Publications, 2000. 473 s. ISBN 1-85383-528-5.
- THOMPSON, P. B. a W. DEAN. Competing Conceptions of Risk. *Risk: Health, Safety & Environment* [online]. 1996, vol. 7, no. 4, s. 361-384 [cit. 2017-05-29]. ISSN 1073-8673. Dostupné na: <http://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1295&context=risk>.
- TICHÝ, L. K rozlišování mezi tzv. subjektivní a objektivní odpovědností – rozsudek NS o povaze odpovědnosti advokáta za škodu. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 1-2, s. 17-22. ISSN 1210-6348.
- Van DAM, C. *European Tort Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2006. 538 s. ISBN 0-19-929071-7.
- VINCENT, N. A., I. van de POEL a J. van den HOVEN, eds. *Moral Responsibility: Beyond Free Will and Determinism*. 1st ed. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer, 2011. 251 s. ISBN 978-94-007-1877-7.
- VLASÁK, M. Obrácení důkazního břemene o zavinění v občanském právu. In: J. NECKÁŘ, M. RADVAN, D. SEHNÁLEK a J. VALDHANS, eds. *Dny práva – 2008 – Days of Law* [online]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2008, s. 1012-1020 [cit. 2017-05-29]. ISBN 978-80-210-4733-4. Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>.
- Von BAR, Ch. *The Common European Law of Torts: Damage and Damages, Liability for and without Personal Misconduct, Causality, and Defences: Volume II*. 1st ed. Oxford; New York: Oxford University Press, 2000. 607 s. ISBN 978-0-19-829839-7.
- WERRO, F. a V. V. PALMER, eds. *The Boundaries of Strict Liability in European Tort Law*. 1st ed. Durham, NC: Carolina Academic Press, 2004. 473 s. ISBN 1-59460-005-8.

WIDMER, P. ed. *Unification of Tort Law: Fault*. 1st ed. The Hague: Kluwer Law International, 2005. 391 s. ISBN 90-411-2098-X.

JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
marianna.novotna@gmail.com